ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - II APRIL - JUNE - 2020

ENGLISH / MARATHI / HINDI PART - I

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Adarsh Arts & Commerce College Desaiganj

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa), Dist.- Gadchiroli

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	प्रसारमाध्यमे आणि भविष्य निर्वाही लोककला **डॉ. शेषराव पठाडे**	१-६
२	कोकणा आदिवासी स्त्रियांची ओवीगीते **Dr. K. R. Adhav**	७-११
३	भारतीय संविधान व भारतीय राजकारणातील जाती धर्माचा वाढता प्रभाव **प्रा. डॉ. दुधाने प्रल्हाद दत्तात्रय**	१२-१७
४	पर्यटनाच्या दृष्टीने नाशिक विभागातील गड-किल्ले यांच्या सध्या स्थितीचा भौगोलिक अभ्यास **प्रा. डॉ. सुनिल आनंदा पाटील**	१८-२३
५	गृहोपयोगी वस्तुंची खरेदी करणाऱ्या गृहिणीचे क्रयव्यवहारावर जाहिरातीचा प्रभाव **अफसाना सत्तार शेख**	२४-३२
६	जगतीकीकरणात सहकारी चळवळी पुढील आव्हाने **प्रा. डॉ. जयदेव पी. देशमुख**	३३-४०

Adarsh Arts & Commerce College Desaiganj

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

६. जगतीकीकरणात सहकारी चळवळी पुढील आव्हाने

प्रा. डॉ. जयदेव पी. देशमुख
सहयोगी प्राध्यापक, आदर्श कला व वाणिज्य महा. देसाईगंज, जि. गडचिरोली.

सारांश

भारतात १९०४ साली पहिला सहकारी कायदा मंजूर झाला. या कायद्यातील दोष व उणीवा दुर करण्यासाठी व्यापक स्वरूपात १९१२ साली सहकारी कायदा लागू झाला. महाराष्ट्रात १९६० साली महाराष्ट्र सहकारी कायदा मंजूर करण्यात आला. सहकारी चळवळीने शिक्षण, उद्योग, पतपुरवठा, वाहतूक, विपणन, वितरण, बॅका, बांधकाम, अशा सर्वच क्षेत्रात कार्यरत आहे. सहकाराचे सिध्दांत व कार्यप्रणाली प्रमाणे सहकार चळवळीने कार्य केले तर आर्थिक व सामाजिक विकासात सहकार चळवळीचा मोठे योगदान असेल. जागतीकीकरण व खुल्या अर्थव्यवस्थेमध्ये सहकार चळवळी समोर टिकून राहण्याचे मोठे आव्हाने आहेत. भविष्यात सरकारी अर्थसहाय सहकार चळवळीला मिळण्याची शक्यता कमी आहे. अशात सहकार चळवळीने आपल्या यशापयशाचे मुल्यमापन करून झालेल्या चुका व असलेल्या उणीवा दुर करण्याचा प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. आधुनिक काळात झालेल्या बदलांचा स्विकार करत सामोरे जाणे आवश्यक आहे. खुल्या अर्थव्यवस्थेत व स्पर्धेत टिकून राहण्यासाठी सहकार क्षेत्राला आधुनिक तंत्रज्ञानाचा उपयोग करावा लागेल. ग्रामीण भागासोबतच नागरी भागात्त देखील सर्वसामान्यांना आर्थिक मदत देण्याचे दायित्व पार पाडण्याची क्षमता सहकार चळवळीमध्ये नक्कीच आहे. कुशल नेतृत्व, व्यावसायिक व्यवस्थापन, आर्थिक शिस्त पाळून कर्ज वसूली वाढविणे, संस्थांनी एकत्र येवून मोठी कंपनी निर्माण करून व्यावसायिक पध्दतीने चालविणे यासारखे अनेक उपयुक्त उपायांचा अंमल केला तर खुल्या अर्थव्यवस्थेतही सहकार सहकार चळवळीला चांगले दिवस आहेत अन्यथा वाट बिकट आहे.

प्रस्तावना

''एकमेका सहाय करू अवघे धरू सुपंथ'' हे सहकाराचे मुलभूत तत्व आहे. सहकाराचे तत्व मानवी संस्कृती एवढेच प्राचीन आहे. आपत्ती व संकट काळी एकत्र राहणे, एकत्रीतरित्या काम करणे व एकमेकांना सहाय करणे ही सहकाराची अंत:प्रेरणा आहे. विना सहकार आर्थिक व सामाजिक विकासाची कल्पना व्यर्थ आहे. भारतात तत्कालीन ब्रिटीश सरकारने १९०४ साली या देशाचा पहिला 'सहकारी पतसंस्थांचा कायदा १९०४' मंजूर केला आणि या कायद्यातील तरतूदीनुसार पतसंस्था नोंदल्या जाऊ लागल्या. अर्थात तत्पुर्वी देशातील शेतकऱ्यांचा कर्जबाजारीपणाच्या समस्येतून मार्ग काढण्यासाठी १८८३ जमीन सुधारणा कायदा व १९८४ मध्ये शेतकरी कर्ज कायदा मंजूर करून उपाययोजना करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. मात्र भारताची विस्तृत भौगोलिक परिस्थिती व विखूरलेली शेती व शेतीला पतपुरवठा करणाऱ्या सोयींचा अभाव यामुळे शेतीला पुरक व पोषक ठरेल असे कायदे करण्यात अपयश आले. भारतीय शेतकऱ्यांना सावकारांच्या

Adarsh Arts & Commerce College Desaiganj
PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli

J. D. De - 2019-20

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

"सहकार काही प्रमाणात यशस्वी झाला परंतू तो फार मोठया प्रमाणात यशस्वी होणे आवश्यक आहे."

१७. सहकारी संस्था खऱ्या अर्थाने सभासदांच्या संस्था, सभासदांसाठी काम करणाऱ्या व सभासदांचे नियंत्रण असलेल्या झाल्या पाहिजे. त्या स्वयंनियंत्रीत, स्वयंअनुशासीत, पुर्णत: स्वायत्त कोणावरही अवलंबून नसलेल्या स्वयंपूर्ण झाल्या पाहिजेत. त्या संस्था शासनाची कोणतीही आर्थिक मदत घेणार नाहीत, त्यांना केंद्र शासनाच्या मॉडेल सहकारी कायद्याचे धर्तीवर राज्य शासनाचे "स्वायत्त, स्वयंनियंत्रीत, स्वयंअनुशासीत सहकारी संस्थांचा कायदा" करुन अशा संस्थांना या कायद्याखाली काम करु देणे योग्य ठरेल.

संदर्भ

१. सहकार व नियोजन – प्र. दे. बायस, प्रा. कृ. ल फाले, महाराष्ट्र राज्य सहाकारी संघाचे प्रकाशन
२. सहकार – डॉ. माधव बिरादार, तिर्थरूप प्रकाशन, मंजुळा नगर भोकर, जि. नांदेड
३. सहकार – डॉ. जितेंद्र अहिरराव, डॉ. दिनकर टकले, प्रा. सदाशिव मुळे, प्रा. लक्ष्मीनारायण कुरपटवार, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद
४. दैनीक वर्तमान पत्र
५. विकीपिडीया

Adarsh Arts & Commerce College Desaiganj

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadsa) Dist.- Gadchiroli